

СУБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВОГО ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА ЧИ СПЕЦІАЛІСТА

SUBJECT OF COMPOSITION KNOWNLY FALSE OPINION OF AN EXPERT OR SPECIALIST

Ревякіна Т.О., перший заступник директора

Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню проблем кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК за ознаками його суб'єкта, а також проведення порівняльно-правового аналізу кримінально-правових характеристик експерта та спеціаліста, як суб'єктів складу завідомо неправдивого висновку. Обґрунтовано, що поява у КК вказівки про «висновок спеціаліста» видається цілком виправданою. Кваліфікація кримінального правопорушення у формі завідомо неправдивого висновку експерта, спеціаліста, за ознаками суб'єкта злочину, обґрунтоване встановлення повної відповідності його ознак ознакам норми, що передбачає відповідальність за вчинення саме цього злочину, є надзвичайно складним процесом. В той же час, проведення порівняльного співвідношення кримінально-правових характеристик цих суб'єктів, являє собою вельми актуальну науково-практичну задачу, вирішення якої сприятиме як захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, так і охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Запропоновано, для порівняння правових статусів експерта та спеціаліста, встановлених у КПК, виокремити сукупність критеріїв. Встановлено, що відомчі Інструкції судово-експертного законодавства вживають низку термінів і понять щодо суб'єктного кола виконавців судових експертиз та експертних досліджень, з яких не всі мають визначений законодавством правовий статус, а відтак можуть додати складності та упередженості урахуванню ознак суб'єкта злочину при його кваліфікації.

Наявна термінологічна варіативність не може і не має позитивно сприйматися суб'єктами правозастосування у жодному кримінальному провадженні, особливо коли йдеться про кваліфікацію кримінального правопорушення проти правосуддя у формі введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. Слід розрізняти статус експерта, спеціаліста як учасників кримінального провадження та як суб'єктів сторони кримінального провадження з боку захисту. Запропоновано розмежувати суб'єктне коло учасників кримінального провадження шляхом внесення доповнень до КПК та КК.

Ключові слова: експерт, спеціаліст, суб'єкт, кримінальне провадження, завідомо неправдивий висновок, кримінальне правопорушення.

The article is devoted to the study of the problems of qualification of the criminal offense under Article 384 of the Criminal Code by the characteristics of its subject, and also to the comparative legal analysis of the criminal law characteristics of an expert and a specialist as subjects of a knowingly false conclusion. It is substantiated that the inclusion of the reference to the "expert opinion" in the Criminal Code seems to be fully justified. The qualification of a criminal offense in the form of a knowingly false expert or specialist opinion based on the characteristics of the subject of the crime, and the reasonable establishment of full compliance of its characteristics with the characteristics of the provision providing for liability for committing this particular crime is an extremely complex process. At the same time, a comparative analysis of the criminal and legal characteristics of these subjects is a very relevant scientific and practical task, the solution of which will contribute to the protection of an individual, society and the State from criminal offenses, as well as to the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of participants to criminal proceedings.

It is proposed to distinguish a set of criteria for comparing the legal statuses of an expert and a specialist established in the CPC. It is established that the departmental Instructions of forensic legislation use a number of terms and concepts regarding the subject circle of performers of forensic examinations and expert studies, not all of which have the legal status defined by law, and therefore may add complexity and bias to the consideration of the characteristics of the subject of a crime when qualifying it.

The existing terminological variability cannot and should not be positively perceived by law enforcement agencies in any criminal proceedings, especially when it comes to qualifying a criminal offense against justice in the form of misleading a court or other authorized body. It is necessary to distinguish between the status of an expert and a specialist as participants to criminal proceedings and as subjects of criminal proceedings on the part of the defense. The author proposes to delimit the subjective circle of participants to criminal proceedings by amending the CPC and the CC.

Key words: expert, specialist, subject, criminal proceedings, deliberately false conclusion, criminal offense.

Постановка проблеми. Судова влада в Україні реалізується шляхом правосуддя, в тому числі й у формі кримінального судочинства. Тож, посягання на нормальну діяльність органів правосуддя є злочинами підвищеної суспільної небезпеки, що обумовлює необхідність використання всіх передбачених законом засобів для боротьби з ними.

Кримінальні правопорушення проти правосуддя розглядаються у теорії кримінального права як передбачені розділом XVIII Кримінального кодексу України [1] (далі – КК) суспільно небезпечні діяння, які посягають на процесуальну діяльність органу, що здійснює досудове розслідування, виконавче провадження, суду, Вищої ради правосуддя, тимчасової слідчої чи спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України. Одним з таких правопорушень є діяння, передбачені ст. 384 КК, а саме – «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу». Серед описів об'єктивної сторони цього правопорушення, що здійснено у диспозиції ст. 384 КК, окрему увагу привертає нормативне формулювання, яке вказує на таке діяння як «завідомо неправдивий висновок експерта, спеціаліста ...». Останні є спеціальними

суб'єктами кримінального правопорушення, що досліджується, тобто, відповідно до ч. 2 ст. 18 КК – фізичними осудними особами, які вчинили у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктами якого можуть бути лише певні особи. Розгляд цих суб'єктів як елементів складу злочину передбачає непросте завдання із виявлення тих ознак, які мають значення для вирішення питання про притягнення певної особи до кримінальної відповідальності.

Відтак, складність кваліфікації згаданого кримінального правопорушення за ознаками суб'єкта злочину, обґрунтоване встановлення повної відповідності його ознак ознакам норми, що передбачає відповідальність за вчинення саме цього злочину, з проведенням порівняльного співвідношення кримінально-правових характеристик таких суб'єктів як експерт та спеціаліст, являє собою вельми актуальну науково-практичну задачу, вирішення якої сприятиме як захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, так і охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (далі – КП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вказана актуальна проблема була предметом дослідження значної кількості авторів кримінально-правової та кримінально-процесуальної науки на рівні окремих статей, монографій та дисертаційних робіт. Серед останніх публікацій можна відмітити напрями пошуків таких науковців як: К. Шуневич – моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні [2]; А. Тимчишин – теорія та практика спеціальних знань у кримінальному процесі України [3]; А. Проценко – процесуальні, організаційні та тактичні засади проведення експертизи в суді [4]; О. Дуфенюк порівняльне дослідження експертів у КП за законодавством України та Польщі [5]; М. Шепітько – кримінально-правова характеристика діяння як ознаки складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України «завідомо неправдиве показання» [6] та інших. Однак, за наявності достатньо представницького числа робіт за обраною тематикою, як уявляється, в них не у повній мірі була зосереджена увага на розкритті особливостей кримінальної відповідальності за завідомо неправдивий висновок експерта чи спеціаліста. Крім того, наявні на сьогодні результати недостатньо спиралися на порівняльне співвідношення кримінально-правових характеристик цих суб'єктів кримінального правопорушення.

Метою дослідження є проблематика кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК за ознаками його суб'єкта, а також проведення порівняльно-правового аналізу кримінально-правових характеристик експерта та спеціаліста, як суб'єктів складу завідомо неправдивого висновку.

Виклад основного матеріалу. Як справедливо зазначає Л. Головченко професія судового експерта є унікальною за своїм змістом. З одного боку, його професійний статус полягає у проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань науково обґрунтованого дослідження для встановлення фактів, з іншого – він набуває статусу процесуальної особи під час надання висновку експерта і таким чином у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця з відповідної галузі знань, науковця та процесуальної особи. Це суттєво відрізняє правовий статус судового експерта від інших працівників державних установ, оскільки для об'єктивного виконання своїх обов'язків судовий експерт у першу чергу повинен бути незалежним від органів дізнання, досудового розслідування, суду та інших учасників процесу [7].

Дійсно, розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя слід розглядати як динамічне правове явище, що передбачає наявність у осіб, які проводять подібні розслідування, певних спеціальних знань у різних галузях наукового пізнання. Однак цілком очевидно й те, що до осіб, які ведуть слідство, не можуть бути пред'явлені вимоги щодо наявності таких знань. Для вирішення цієї проблеми, тобто якщо для з'ясування обставин, що мають значення для КП, необхідні спеціальні знання, використовується допомога експертів і спеціалістів. Поява у КК вказівки про «висновок спеціаліста» [8] видається цілком виправданою, адже спрямована на спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Водночас викликає ряд питань про співвідношення ролі експерта та спеціаліста не тільки в аспекті розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя, а й щодо правового статусу цих суб'єктів.

Звертаючись до досвіду досліджень окресленої проблеми щодо інших форм судочинства, відмітимо, що наприклад, Ж. Васильєва-Шаламова, визначаючи процесуально-правову природу судової експертизи, її характерні ознаки, види та місце серед форм застосування спеціальних знань [9, с. 7–8], дослідила й порівняльно-правовий аспект участі у цивільному процесі експерта та спеціаліста [10]. Автори іншої статті справедливо наголошують на тому, що проблема розмежування правового стано-

вища експерта та спеціаліста в юридичній практиці існує та наводять основні відмінні риси між цими суб'єктами процесуальної діяльності, які, на думку дослідників, допоможуть розрізнити їх в будь-якому випадку [11, с. 44]. Нарешті, група науковців, розкриваючи вагомe значення судової експертизи у господарському процесі при доказуванні обставин особами для обґрунтування своїх вимог та заперечень, обмежилися лише констатацією очевидного висновку про те, що особливу увагу потрібно приділити обґрунтуванню необхідності проведення відповідної судової експертизи та ретельному формулюванню питань, які будуть поставлені перед експертом [12, с. 506].

Втім у наведених роботах, крім суттєвої відмінності власне форм судочинства від кримінальної та відповідного становища спеціаліста та експерта, питання кримінальної відповідальності згадується лише щодо експерта.

Так, порівнюючи загальні ознаки понять «експерт» та «спеціаліст», їх права, обов'язки та відповідальність, встановлені у ст. 69–70 та ст. 71–72 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [13] (таблиця 1), можна виокремити наступні критерії їх правового статусу: 1) поняття; 2) обмеження в діяльності; 3) права; 4) заборона та відмова; 5) обов'язки; 6) повідомлення та заява клопотань; 7) порядок залучення; 8) відповідальність. При цьому загальний зміст цих критеріїв для експерта та спеціаліста можуть бути: а) частково ідентичними (частково відмінними) – поняття, права, обов'язки, порядок залучення, відповідальність; б) невизначеними у одного із суб'єктів – обмеження в діяльності, заборона та відмова, повідомлення та заява клопотань; в) ідентичними. Частково ідентичність (частково відмінність) критеріїв правового статусу експерта та спеціаліста обумовлена ідентичністю або відмінністю змісту окремих елементів цих критеріїв.

Деякі повноваження експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні є повністю ідентичними. Наприклад, підстави для відводу та самовідводу експерта чи спеціаліста є однаковими і встановлені у ст. 79–80 КПК. Відповідно до ч. 2 ст. 126 КПК експерти, спеціалісти мають право оскаржити судові рішення щодо процесуальних витрат, якщо це стосується їхніх інтересів тощо.

Наступним проблемним питанням суб'єктів складу кримінального правопорушення завідомо неправдивого висновку експерта чи спеціаліста є неоднозначність ототожнення цих суб'єктів із поняттям «фахівець», яке широко вживається у судово-експертному законодавстві.

Так, в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених Міністерством юстиції України [14], наявні приписи, які, відносно експерта чи спеціаліста, мають наступні варіанти: – «експерт»; – «спеціаліст»; – «експерт (спеціаліст)»; – «експерт-спеціаліст»; «експерт в галузі»; – «спеціаліст у галузі»; – «спеціалісти з відповідною підготовкою»; – «спеціаліст з ...»; – «спеціаліст (науковець)»; – «спеціаліст вузького профілю, спеціалізації».

В той же час в Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України [15] серед суб'єктів, прямо чи опосередковано пов'язаних із експертом та/чи спеціалістом, наявні наступні: – «спеціаліст-вибухотехнік»; – «фахівець»; – «фахівець з певної галузі спеціальних знань»; – «фахівець, який відповідає вимогам Закону України «Про судову експертизу» та процесуального законодавства України»; – «фахівець іншої наукової установи, організації».

Аналіз зазначеного нормативно-правового акту судово-експертного законодавства дозволив систематизувати відносини щодо участі вказаної сукупності суб'єктів та представити їх у таблиці 2.

Співвідношення ознак «експерт» та «спеціаліст», їх прав, обов'язків та відповідальності за кримінальним процесуальним законодавством

Критерій	Експерт	Спеціаліст
Поняття	особа, яка: – володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями; – має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи; – отримала доручення провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення; – отримала доручення дати висновок з питань, які виникають під час КП і стосуються сфери її знань	особа, яка: – володіє спеціальними знаннями та навичками; – може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок
Обмеження в діяльності	не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін КП або потерпілого	
Права	1) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у КП; 2) знайомитися з матеріалами КП, що стосуються предмета дослідження; 3) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; 4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; 5) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для КП і з приводу яких йому не були поставлені запитання; 6) одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт; 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; 8) користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу».	1) ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони КП, яка його залучила, чи суду; 2) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження; 3) звертати увагу сторони КП, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів; 4) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням; 5) викладати у висновку відомості, що мають значення для КП і щодо яких йому не були поставлені запитання; 6) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до КП; 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; 8) надавати висновки з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків, у тому числі у випадках, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК; 9) надавати довідки з питань, що належать до сфери його знань, у випадках, передбачених ч. 3 ст. 245-1 КПК.
Заборона та відмова	Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути вмотивованою.	
Обов'язки	1) прибути до суду і дати відповіді на запитання під час допиту; 2) не розголошувати без дозволу сторони КП, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати; 3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта; 4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК; 5) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його.	1) прибути за викликом до слідчого, дізнавача, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади; 2) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті КП та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків; 3) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених запитань; 4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК.
Повідомлення та заява клопотань	Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду, що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб.	
Порядок залучення	Експерт залучається у разі наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони КП. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.	Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами КП під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків у випадках, передбачених п. 7 ч. 4 ст. 71 КПК. Сторони КП мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги.
Відповідальність	За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.	За завідомо неправдивий висновок спеціаліст несе відповідальність, встановлену законом. У разі неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття на спеціаліста судом покладаються всі витрати, пов'язані з оголошенням перерви в судовому засіданні.

Система відносин, в яких суб'єктами виступають «експерт», «спеціаліст» та/або пов'язані з ними фахівці за судово-експертним законодавством

Зміст судово-експертних відносин	Суб'єкт
надання завідомо неправдивого висновку	експерт
попередження (обізнаність) про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку	експерт
труднощі, пов'язані з призначенням багатооб'єктних експертиз підписів	експерт (спеціаліст)
відбір зразків	експерт, спеціаліст
вилучення комп'ютерної техніки, її огляд	спеціаліст у галузі комп'ютерно-технічних досліджень
визначення даних, про які треба повідомити експерта, або сформулювати питання	спеціаліст з відповідною підготовкою
розрядження гранатометів, мінометів, гармат, вогнеметів, реактивної, ракетної зброї	спеціаліст з відповідною підготовкою
отримання консультації з приводу можливостей експертиз і підготовки матеріалів для їх проведення	експерт (спеціаліст)
вилучення частин об'єктів	експерт-спеціаліст
вилучення замків із сейфів та інших сховищ	експерт (спеціаліст)
вирішення наданих в переліку питань під час проведення комплексного дослідження	спеціаліст
відбирання зразків запису	спеціаліст
прослуховування фонограм з роздрукованим текстом розмов	експерт
розрядження (роз'єднання засобів підриву)	спеціалісти з пошуку, розрядження та знищення вибухових пристроїв ВТУ НДЕКЦ МВС або військові піротехніки
консультації у разі утруднень	експерт (спеціаліст)
установлення походження матеріалів і речовин з певного джерела	спеціаліст, експерт (спеціаліст)
підготовка і консультації з призначення ґрунтознавчої експертизи	експерт (спеціаліст)
розрахунки та експерименти, виконані під час службового розслідування	спеціаліст (науковець)
визначення, які саме об'єкти слід надати експерту в кожному конкретному випадку, а також як їх відібрати для дослідження	експерт (спеціаліст) в галузі комп'ютерної техніки
проведення екологічної експертизи	спеціаліст вузького профілю, спеціалізації
приймання, реєстрація вибухонебезпечних об'єктів дослідження	спеціаліст-вибухотехнік
строк проведення судової експертизи або експертного дослідження урахуванням завантаження	фахівець
відсутність певних видів судових експертиз в певній установі	фахівець з певної галузі спеціальних знань
потреба залучити до вирішення певних запитань під час проведення судової експертизи	фахівець, який відповідає вимогам Закону України «Про судову експертизу» та процесуального законодавства України

Уявляється, що подібна термінологічна варіативність не може і не має позитивно сприйматися суб'єктами правозастосування у жодному КП, особливо коли йдеться про кваліфікацію кримінального правопорушення проти правосуддя у формі введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. Законодавець повинен провести чітку й однозначну диференціацію суб'єктів, які прямо чи опосередковано згадуються у приписах кримінального, кримінального-процесуального та судово-експертного законодавства у зв'язку із складенням для надання або наданням висновку експерта, спеціаліста органу, що здійснює досудове розслідування, виконавче провадження, суду, Вищій раді правосуддя, тимчасовій слідчій чи спеціальній тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України.

Погоджуючись із думкою Р. Кіріна [16, с. 126], про те, що судовий експерт має три статуси – професійний, правовий, процесуальний, варто додати, що правовий статус судового експерта регламентується не тільки нормами кримінального матеріального і процесуального права, а й нормами судово-експертного права. При цьому слід розрізняти статус експерта, спеціаліста як учасників кримінального провадження та як суб'єктів сторони кримінального провадження з боку захисту (підозрюваний, обвинувачений (підсудний), тобто спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення).

Враховуючи, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення з формальним складом за ст. 384 КК, в даному випадку, характеризується активною поведінкою,

діями, які виявляються у завідомо неправдивому висновку експерта, спеціаліста, пропонується розмежувати наведене вище суб'єктне коло учасників кримінального провадження за для того, щоб виключити можливість їх кваліфікації як сторони кримінального провадження з боку захисту за цією формою об'єктивної сторони ст. 384 КК. Тож, пропонується доповнити п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК (учасники кримінального провадження) після слів «...експерт, спеціаліст, ...» доповнити словом «консультант», доповнити КПК статтею 72-2 «Консультант», а диспозицію ст. 384 КК доповнити словами «завідомо неправильна консультація, зроблена консультантом у таких самих випадках».

Крім того, на нашу думку слід виділити з ч. 1 ст. 384 КК в окрему частину цієї статті диспозицію щодо неправдивого висновку спеціаліста, адже останній, у розумінні ч. 2 ст. 84 КПК не є процесуальним джерелом доказів. Так само не відноситься висновок спеціаліста й до документів, виходячи з положень ч. 2 ст. 99 КПК. Відтак, уявляється що санкція, по відношенню до спеціаліста, має бути меншою.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз статусу суб'єкта завідомо неправдивого висновку експерта чи спеціаліста дав підстави підсумувати наступне.

1. Аргументовано, що розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя слід розглядати як динамічне правове явище, яке передбачає необхідність наявності у осіб, що проводять подібні розслідування,

спеціальних знань у різних галузях наукового пізнання. Однак цілком очевидно й те, що до осіб, які ведуть слідство, не можуть бути пред'явлені вимоги щодо достатності таких знань. Для вирішення цієї проблеми, тобто якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, слід мати необхідні та достатні спеціальні знання, використовується допомога експертів і спеціалістів.

2. Обґрунтовано, що поява у Кримінальному кодексі України вказівки про «висновок спеціаліста» видається цілком виправданою, адже спрямована на спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Водночас викликає ряд питань про співвідношення ролі експерта та спеціаліста не тільки в аспекті розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя, у тому числі й таких діянь, як «завідомо неправдивий висновок експерта, спеціаліста ...», а й щодо правового статусу цих суб'єктів. Їх розгляд, як елементів складу злочину передбачає непряме завдання із виявлення тих ознак, які мають значення для вирішення питання про притягнення певної особи до кримінальної відповідальності.

3. Встановлено, що складність кваліфікації кримінального правопорушення у формі завідомо неправдивого висновку експерта, спеціаліста, за ознаками суб'єкта злочину, обґрунтоване встановлення повної відповідності його ознак ознакам норми, що передбачає відповідальність за вчинення саме цього злочину, з проведенням порівняльного співвідношення кримінально-правових характеристик цих суб'єктів, являє собою вельми актуальну науково-практичну задачу, вирішення якої сприятиме як захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, так і охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

4. Запропоновано, для порівняння правових статусів експерта та спеціаліста, встановлених у КПК, виокремити наступні критерії: 1) поняття; 2) обмеження в діяльності; 3) права; 4) заборона та відмова; 5) обов'язки; 6) повідомлення та заява клопотань; 7) порядок залучення; 8) відповідальність. При цьому загальний зміст цих критеріїв для експерта та спеціаліста можуть бути: а) частково ідентичними (частково відмінними) – поняття, права, обов'язки, порядок залучення, відповідальність; б) невизначеними у одного із суб'єктів – обмеження в діяльності, заборона та відмова, повідомлення та заява клопотань. Часткова ідентичність (частково відмінність) критеріїв правового статусу експерта та спеціаліста обумовлена ідентичністю або відмінністю змісту окремих елементів цих критеріїв.

5. Встановлено, що відомчі Інструкції судово-експертного законодавства вживають низку термінів і понять щодо суб'єктного кола виконавців судових експертиз та експертних досліджень, з яких не всі мають визначений законодавством правовий статус, а відтак можуть додати складності

та упередженості урахуванню ознак суб'єкта злочину при його кваліфікації. Такими, відносно експерта чи спеціаліста, є наступні варіанти: – «експерт»; – «спеціаліст»; – «експерт (спеціаліст)»; – «експерт-спеціаліст»; «експерт в галузі»; – «спеціаліст у галузі»; – «спеціаліст з відповідною підготовкою»; – «спеціаліст з ...»; – «спеціаліст (науковець)»; – «спеціаліст-вибухотехнік»; – «фахівець»; – «фахівець з певної галузі спеціальних знань»; – «фахівець, який відповідає вимогам Закону України «Про судову експертизу» та процесуального законодавства України»; – «фахівець іншої наукової установи, організації».

6. Аргументовано, що наявна термінологічна варіативність не може і не має позитивно сприйматися суб'єктами правозастосування у жодному кримінальному провадженні, особливо коли йдеться про кваліфікацію кримінального правопорушення проти правосуддя у формі введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. Законодавець повинен провести чітку й однозначну диференціацію суб'єктів, які прямо чи опосередковано згадуються у приписах кримінального, кримінально-процесуального та судово-експертного законодавства у зв'язку із складенням для надання або наданням висновку експерта, спеціаліста органу, що здійснює досудове розслідування, виконавче провадження, суду, Вищій раді правосуддя, тимчасовій слідчій чи спеціальній тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України.

7. Встановлено, що правовий статус судового експерта регламентується не тільки нормами кримінального матеріального і процесуального права, а й нормами судово-експертного права. При цьому слід розрізняти статус експерта, спеціаліста як учасників кримінального провадження та як суб'єктів сторони кримінального провадження з боку захисту (підозрюваний, обвинувачений (підсудний), тобто спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення.

8. Запропоновано розмежувати суб'єктне коло учасників кримінального провадження за для того, щоб виключити можливість їх кваліфікації як сторони кримінального провадження з боку захисту за цією формою об'єктивної сторони ст. 384 КК. Пропонується доповнити п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК (учасники кримінального провадження) після слів «...експерт, спеціаліст, ...» доповнити словом «консультант», доповнити КПК статтею 72-2 «Консультант», а диспозицію в окремій частині ст. 384 КК сформулювати як «завідомо неправильна консультація, зроблена консультантом у таких самих випадках». У цю ж нову частину ст. 384 додати диспозицію щодо неправдивого висновку спеціаліста.

Перспективним напрямом для подальших досліджень, самостійного аналізу в наступних публікаціях уявляється розгляд такого елементу складу кримінального правопорушення як суб'єктивна сторона завідомо неправдивого висновку експерта чи спеціаліста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
2. Шуневич К.А. Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні: дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філософії за спец. 081 Право. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Львів, 2023. 351 с.
3. Тимчишин А.М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: теорія та практика: дис. на здоб. ступ. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.09. Донецьк. держ. ун-т внутр. справ, Кропивницький, 2023. 438 с.
4. Проценко А.М. Процесуальні, організаційні та тактичні засади проведення експертизи в суді: дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філософії за спец. 081 Право. Нац. наук. центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України. Харків, 2023. 251 с.
5. Дуфенюк О.М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
6. Шелітько М.В. Кримінально-правова характеристика діяння як ознаки складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України «завідомо неправдиве показання». *Проблеми законності*: акад. зб. наук. пр. Харків, 2011. Вип. 115. С. 263–273.
7. Головченко Л.М. Проблемні питання законодавчого регулювання судово-експертної діяльності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002323-13#Text> (дата звернення 10.02.2024).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII / *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення 10.02.2024).

9. Васильєва-Шаламова Ж.В. Судова експертиза в цивільному процесі: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2009. 19 с.
10. Васильєва-Шаламова Ж.В. Участь у цивільному процесі експерта та спеціаліста : (порівняльно-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 5. С. 103–110.
11. Кравченко А.В., Зеленкова І.І. Проблемні питання участі експерта в цивільному судочинстві. *Адвокат*. 2011. № 12. С. 43–45.
12. Сибірна Р., Сибірний А., Хомів О. Місце судової експертизи у господарському процесі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 502-506.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 10.02.2024).
14. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5) / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 18.02.2024).
15. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 р. № 591. *Офіційний вісник України* 2017. № 73, ст. 2254.
16. Кірін Р.С. Окремі проблеми регламентації статусу експерта у кримінальному процесуальному законодавстві. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Всеукр. наук.– практ. конф. (Київ, 28 травня 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 124–127.